

U. H.
M. 88

NORE
MJEØJA

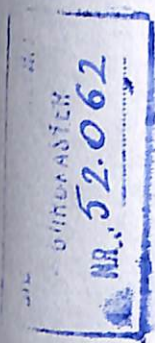

vepra letrare 1

NDRE MJEDJA

vepra
letrare

1

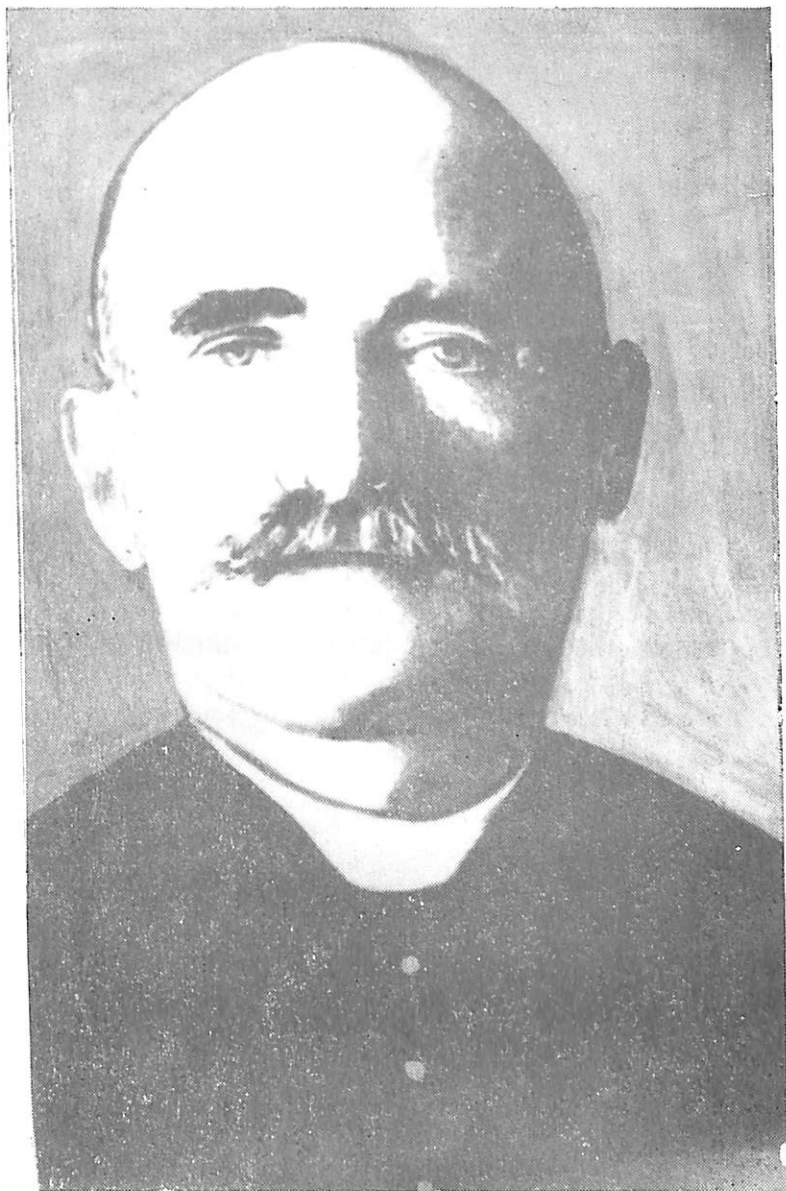
Mbledhur e pajisur me komente e shënime nga
RINUSH IDRIZI

Redaktor

LLAZAR SILIQI

Shënim i redaksisë:

Gjatë përgatitjes për shtyp të veprës poetike të Ndre Mjedjes janë
bërë disa ndërhyrje të pakta drejtshkimore.

NDRE MJEDJA

Krijimtaria letrare e Ndre Mjedes po i paraqitet lexuesit me dy vëllime.

Vëllimi i parë përmban veprën «*Juvenilia*», vjersha që s'qenë përfshirë në këtë përmbledhje poetike, si dhe vjersha të mbetura dorëshkrim.

Në vëllimin e dytë janë vendosur poemat «*Lissus*», «*Scodra*», «*Liria*» e vjershat për fëmijë. Po në këtë vëllim janë përfshirë edhe shkrime në prozë të këtij autori, diskutime në parlament e korrespondenca me G. Majerin.

JETA DHE VEËRA E NDRE MJEDJES

Studimet dhe hulumtimet e bëra lidhur me figurën e poetit të shquar Ndre Mjedja kanë ndriçuar tashmë shumë aspekte të jetës dhe të krijimtarisë së tij, gjë që ka mënjnauar inkonsekuençat dhe qëndrimet e kundërta, duke përforcuar e pasuruar argumentet në të vërtetat mbi këtë personalitet. Por, ndërkaq, nuk mund të flasim për shterje të të dhënave jetësore, për sa kohë që jeta dhe veprimtaria e Ndre Mjedjes jashtë atdheut është pëthuhajse e paprekur, e pagjurmuar. Dhe ky kapitull i hapur prek një jetë afër dy dekadash.

Andrea Mjedja, apo si e njohim më shumë, Ndre Mjedja, lindi më 20 nëntor 1866 në Shkodër, në familjen e varfër të Jak dhe Luçie Zefit. Mbas Andresë atyre u lindi dhe një djalë tjetër, Lazri. Kjo familje e vogël shpejt do të mbetet pa Jakun, burrin e matur dhe babanë e dashur. Bashkëkohësit, që kanë jetuar në rrugën «Kroqej» në Shkodër, e mbanin mend mirë shtëpinë e varfër të kësaj familjeje, mbanin mend mirë Luçien, ro-balarësen, atë grua të fortë, këmbëngulëse, që mbajti peshën e rritjes së dy fëmijëve në një kohë të vështirë, të rënduar aq shumë nga çhtypja dhe shfrytëzimi.

Ishte periudha kur Shqipëria ndodhej nën sundimin e Perandorisë Osmane, e cila, e mbërthyer në kriza të vazhdueshme politike dhe ekonomike, ruante së forti marrëdhënie dhe shprehi mesjetare, që shfaqeshin qoftë në jetën shoqërore, qoftë në atë ekonomike dhe politike. Një pjesë të mirë të këtij rrënimi ekonomik dhe të kësaj prapambetjeje të thellë e mbante edhe Shqipëria, e cila, më shumë se çdo vend tjetër, ishte bërë pre e lakmive të Fuqive të Mëdha dhe e shovinistëve fqinjë. Shumë misionarë të huaj vërtiteshin në këto troje dhe bënë politikën e shteteve që i kishin dërguar, duke u paraqitur si ithtarë të kulturës shqiptare apo përkrahës të përpjekjeve liridashëse të popullit tonë. Por lëvizjet ç'irrimtare kishin përfshirë trupin e atdheut dhe heroizmi ishte bërë i zakonshëm. Patriotët nuk ndaleshin përpara asgjëje. Mbrojtja e atdheut, e kufijve të tij, fitimi i lirisë dhe i pavarësisë, lëvrimi i gjuhës shqipe, arsimimi i popullit ishin çështje thelbësore, që përcaktonin fytyrën patriotike të kombit, rrugëzgjdhja e të cilave varej vetëm nga impenjimi e vetëmohimi e deri në sakrifikim nga ai unitet veprimi e mendimi i patriotëve, që të çonte drejt lirisë, drejt formimit të asaj ndërgjegjeje kombëtare, që aq bukur përmbledhej me thirrjen: «Gjithçka për Atdheun!».

Brenda këtij kuadri duhet parë edhe jeta e familjes së Mjedjes. Aty gjendet edhe shpjegimi se përse nëna e tij, një grua e ve, me aq mungesa ekonomike, sakrifikoi gjithçka e i dërgoi të dy fëmijët në shkollë.

Nga 5 prilli 1877 deri në fillim të vitit 1880, Ndre Mjedjen e gjejmë nxënës në një shkollë private në Shkodër. Të dhënat na flasin për një fëmijë të mprehtë, me shumë vullnet e me rezultate shumë të mira. Jezuitët përiqeshin të tërhiqnin në shkollat e tyre fëmijët që premtinin. Ata, duke parë aftësitë dhe talentin e Mjedjes 13-vjeçar, do ta dërgojnë të studiojë në Valencia të Spanjës, në Porto-Re, atëherë provincë e Torinos, në kolegjin «Gerolamo Vida» të Kremonës, në Krakov të Polonisë, madje pohohet që të ketë qenë student dhe në Laval të Francës e në të tjera vende. Gjatë kësaj kohe

ai ka kryer njëkohësisht edhe detyrën e profesorit, ku është shquar. Por ajo që ka rëndësi në këtë periudhë është takti që ai kurrë nuk i shkëputi marrëdhëniet me atdheun. Ai ndoqi me interes punimet e Jungut, atëherë misionar në Shqipëri, shrytlezoi mirë shtypin e kohës dhe bëri çmos të lidhte korrespondencë me disa patriotë të kësaj periudhe. Me synim shkencor e patriotik ai punoi shumë për të njohur në thellësi të dy dialektet, gegë e toskë, si dhe folklorin shqiptar, punë që e kryente me zell, sidomos kur kthehej në Shqipëri në pushimet shkollore. Mjedja ndjek arritjet bashkëkohore të kryera në fushën e linguistikës dhe u përkushtohet studimeve albanologjike të kryera deri atëherë nga të huajt. Në këtë vështrim ai është një rilindës energjik me shumë kulturë, që pa rezervë shfaq patriotizmin e tij, duke iu përgjigjur kerkesave të mëdha të kohës, siç ishin lëvrimi i gjuhës shqipe, studimi shkencor i saj, të mësuarit e kësaj gjuhe nga populli. Që në fillim Mjedja vjen mes rilindësve edhe si poet, edhe si studiues e lëvruës i gjuhës dhe mësues.

Si poet, ai shpirtëzoi idetë më përparimtare patriotike e politike të kohës së vet, si studiues ai pati ndaj gjuhës angazhimin patriotik e shkencor, ku korrespondenca me Majerin, një nga albanologët më në zë të kohës, na e bën të qartë figurën e Mjedjes dhe qëllimet e larta të veprimtarisë së tij. Mirëpo jeta e tij, e mbërthyer nga ligjet jezuite ishte shumë e ngushtë, asfiksuese për një veprimtari kaq të rëndësishme e kaq kombëtare. Prandaj ai, pasi ishte përplasur disa herë me urdhrin jezuit, duke mos i përfillur ofertat e tyre për katedra pedagogjike në universitetet e huaja, u kthye në atdhe¹).

Atëherë urdhri jezuit u hakmor, duke e ndërlikuar dhe rënduar vazhdimisht jetën e tij përmes shpifjeve dhe intrigave, duke u përpjekur ta njolloste si njeri dhe ta mohonte si talent.

Mbas shumë përpjekjesh, Mjedja vjen në atdhe në fillim të vitit 1899 me plane e ëndrra prej patrioti, i sho-

1) Më hollësisht shih: R. Idrizi, «Ndre Mjedja», T. 1980, M. Gurakuqi, «Mbi veprën poetike të Mjedës», T. 1980.

qëruar nga Prengë Doçi, një nga abatët më të pushtetshëm të kohës e një nga themeluesit e Shoqërisë «Bashkimi», i cili, siç thotë dom Ndoc Nikaj në «Kujtimet» e tij, e përkrahu në fillim atë. Lidhja e Prengë Doçit me Mjedjen dhe dashamirësia e këtij abati ndaj tij e ka burimin në marrëveshjen e tyre për të lëvruar gjuhën shqipe, për të bashkëpunuar me shoqërinë «Bashkimi». Abat Doçi pa te Mjedja aftësitë shkencore gjuhësore, zotëruesin e dy dialekteve, të riun e talentuar, i cili ishte vlerësuar si një nga më të kulturuarit e kohës.¹⁾

Por Mjedja largohet nga kjo shoqëri, duke u bërë objekt thashethmesh e sulmesh. Famullitari Vigut, i mbetur mes kësaj furie sulmesh e opinionesh, atij i gjendet pranë i vëllai, Lazri, ipeshkvi i Zadrimës, dhe të dy në vitin 1901 krijojnë shoqërinë «Agimi», që kishte për bazë alfabetin e Mjedjes. Mjedja, pa humbur kohë, u përpoq të vërë në jetë bindjet e tij gjuhësore, qëllimet e tij patriotike dhe të realizonte dëshirën për ngritjen e shkollave shqipe, që shprehet aq qartë në korrespondencën me Majerin, kur thotë: «Dëshiri im do të ishte me themelue atje (në Shqipëri-R. I.)... një shkollë të përsosur në gjuhën shqipe.»²⁾

Në këto vite aktiviteti i tij në çështjet gjuhësore tërheq vëmendjen e bashkëkohësve dhe ai propozohet edhe si mësues në Borgo Erizo, Zara. Por Mjedjen nuk e çuan atje. Ai ndodhet në një qerthull ngjarjesh e rrethanash të vështira. Megjithatë, i pajisur me një vullnet e këmbëngulje të madhe, ai shpejt bëhet i njohur me alfabetin e tij, i cili do të gjejë përhapje deri në Korçë e Tiranë. Mjedja punoi me ngulm që alfabeti të miratohej nga albanologë, nga shkrimtarë gegë dhe toskë dhe nga shkolla të ndryshme që ishin hapur në vend. Pranë tij qën-

1) AQSH i RPSSH; F. 41; d. 13; f. 317; Më hollësisht Shih: R: Idrizi «Ndre Mjedja», T. 1980, M. Gurakuqi, «Mbi veprën poetike të Mjedjes» T. 1980.

2) Jup Kastrioti, «Dymbëdhjetë letra të Ndre Mjedjes dërguar albanologut Gustav Majer gjatë viteve 1892-1893, «Arsimi popullor», viti XXII, Nr. 1 Tiranë, janar-shkurt 1967

drojnë Xanoni e Logoreci. Dhe pikërisht një vit më vonë, më 1-6 maj 1902, në konferencën e zhvilluar në Shkodër, ku merrnin pjesë ipëshkvit shqiptarë dhe ku shtrohej çështja e përdorimit të një alfabeti, u arrit që të pranohet si më i saktë nga ana shkencore alfabeti i «Agimit» dhe librat të shtypeshin me këtë alfabet. Shoqëria «Agimi» gjatë gjithë aktivitetit të saj arriti të botojë 25 tekste shkollore.

Mjedja ndodhet tani në famullinë e Dajçit, si ndihmësfamullitar. Ai nuk pushon së punuari për gjuhën shqipe dhe çdo ditë e më fort bie në sy përgatitja e tij dhe aftësitë shkencore. E në këtë kohë ai boton studimin për alfabetin shqip në një broshurë më vete me titull «Esposizione dell alfabeto adottato nella Conferenza dei Vescovi albanesi in Scutari» (Parashtrimi i alfabetit adaptue në Konferencën e Ipeshkvive shqiptare në Shkodër), ku ai parashtrori qartë pikëpamjet e veta shkencore, të cilat flisnin për studimet e thella dhe të bazuara, që ai kishte bërë në lëmin e gjuhësisë. Mjedja ngulmonte për një alfabet shkencor, ku çdo tingull të kishte vetëm një shkronjë dhe, atje ku nuk plotësohej ky parim, të viheshin shenja diakritike. Në bazë të këtij alfabeti të ishte alfabeti latin, por kurrë ai italian, siç mendonin mjaft studiues të kohës, mbasi ky i fundit nuk i kishte veçoritë fonetike të shqipes. Ai u mundua të përcaktonte kriteret e tij, duke u nisur nga arsyetimi «një sistem shkrimi» bazue mbi natyrën e vetë tingujve dhe mbi cilësitë e gjuhës sonë». Në të gjitha këto trajtime e qëndrime të karakterit shkencor ai ka parasysh kërkesat fonetike dhe etimologjike të gjuhës sonë, të cilat i vështron thellë në të dy dialektet, toskë e gegë. Që në letrat me albanologun e shquar Majer, ai kishte theksuar se nuk mund të shkruhej më ashtu siç shkruanin shkrimtarët e Veriut, kryesisht ata shkodoranë. Në analizën shkencore që bën, të bie në sy se ai kurrë nuk përçmon, por përkundrazi është asimilues i gjithçkaje të mirë dhe interpretues kritik, gjakftohtë dhe objektiv edhe ndaj mendimeve të njerëzve të tij më të dashur të shkencës. Vështruar kështu, nuk është e rastit që Mjedja do të bëhet përfaqësuesi i atdheut